

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"א

פרשת שמ"ג

א. תוספת ברכה . פרק י"א פסוק ט'

סנפיר וקשקשת במים (י"א ט')

בתלמוד מס' חולין (ס"ו א') מתבאר, שיש מיני דגים כאלה, אשר בעת שיוציאו אותם מן המים הם משירין (משליכין) מעליהם את הקשקשים אשר עליהם, ועולים ליבשה בלעדם.

ולפי הספר זאָלאָגיאָ דעס תלמוד"ס, לליעיונאָהן (צד 259) נמצאו מיני דגים כאלה בהימים הגדולים, וקורין להם בשמות שונים — Trumfische, Kahlfische, Schwardfische, ולדעת הגמרא שם יחשבו למינים כשרים אף כשעולים ליבשה בלא קשקשים.

ואפשר לומר בטעם הדבר, דמדויקו חז"ל יתור הלשון „במים“ כאן (סנפיר וקשקשת במים), כי אחרי שהקדים הכתוב בענין דגים: את זה תאכלו מכל אשר במים, ה"י די לכתוב כל אשר לו סנפיר וקשקשת, ולהשמט מלת „במים“ שנית, דהא עליו מוסב, ולכן דרשו, דיתורי לשון זה בא לתורות, כי אם אך יש להם קשקשת כשהם במים, שוב לא איכפת לן מה שמשירין אותם בעלותם ליבשה.

ובספר „הערות“ (מחברו רבינו נתן ב"ר יחיאל, רבו דרבו של רש"י) בערך „אקונס“ מוסיף לדין זה (לכשרות הדגים שמשירין את הקשקשות שלהם בעלותם ליבשה) תנאי אחד, בזה הלשון „ודוקא דידעינן ומחוקין בידו דיניי ישראל שמשירין את קשקשותיהם בשעה שעולין מן המים, עכ"ל. וזהו תמוה, כי מניין לו חומר זה, כי הלא בגמרא חולין (ס"ג ב'), לענין סימני טהרה בעופות אמרו מפורש בהחלט גמור „נאמן הצייד לומר, מין עוף זה מסר לי רבי הצייד שהוא מין טהור“, ולא חשו כלל להצריך תעודת בית דין על זה, ומה גרע סימני דגים מסימני עופות.

וגם אין מן היסוד המקובל בהלכות ודינים להוסיף מנפשי תנאי חומרא מה שלא פירשו בגמרא, וגם לא העירו ולא חקרו בזה, ועוד במקום שמניעתו נראית ממקום אחר, כמו כאן, שהכרח תנאי זה נסתר מדין סימני עופות שלא חוקיקו חז"ל לקיום דינים.

ולתוספת פליאה — הנה הלשון שבערוך „דייני ישראל“ אינו לשון רגיל בדבר כזה, והסגנון הרגיל הוא „דיינים“, או „בית דין“, או חכמים סתם, אבל תואר „ישראל“ לדיינים אינו מכוון, כי פשיטא הוא שדיינים הם ישראל (ואמנם, כי מצינו פעם בתלמוד שם „דייני ישראל“, והוא במס' שבת (קל"ט א'), אין פורעניות בא לעולם אלא בשביל דייני ישראל (על כי יעותו משפט), וידובר זה מדברי הנביא מיכה (ג' א') שהוכיחם על זה, אך שם בתכרח שיבא לשון זה, להוציא דייני אוח"ע).

קצורו של דבר, קשה מאוד לעמוד על דעתו של בעל הערוך בזה ועל החומרא שבזה, וגם עוד הדבר תמוה, שבכל ספרי הפוסקים לא נזכר דבר מחומרא זה, ולא בא בהם זכר מזה, אעפ"י שבעלמא מתחשבים עם דעת בעל הערוך, להיותו אחד מגדולי הראשונים, ותלמיד תלמידו, רש"י, מביא כמה פעמים דעתו ומוזכרים בכבוד מופלא, וכן נזכר פעמים רבות בתוס' ובמרדכי פרק שביעי ממס' ברכות כותב שה"י משיב תשובות לשואליו.

ואני תמה על מפרשי הערוך (והם מוסף הערוך, הפלאה שבערכיו ובאור החב של ר' חיי קאהוט) שעברו על זה כבלי משים כאלו אין בזה כל דבר חידוש.

אך האמת הפשוטה היא, כי אך טעות הדפוס קלה, קלה ממש, קלה משערה, נפלה בדברי הערוך, ובהגלותה יאירו דבריו כאור השמש בצהרים, אין כל פלא ואין כל חידוש בדבריו, והכל הולך למושרים.

והוא, כי במלת "דייני" נתפתל אות נו"ן תחת אות ג', ובמקום דייגלי ישראל, צריך להיות דייגלי ישראל, וזה מכון ממש למה שאמרו בגמרא חולין שהבאנו לענין סימני עופות טהורים שנאמן הצייד על המסורה שבידו מרבו שמין פלוני טהור, וכאן בענין סימני דגים צריכים הדייגים להיות מוחזקים בהעלילה שהדג שהוא משיר קשקשין בשעה שעולה מן המים, ותו לא. — והלשון דייגלי ישראל הוא מלשון הפסוק בישעיה י"ט ח' ואנו הדייגים, ובירמיה (ט"ז ט"ז) הנני שולח לדייגים רבים, ותחת השם ציידים בעופות שייד בדיגים השם דייגים, לפי תכונת פעולותיהם.

והנה זה כלי כד פשוט ואמת, עד שאין מן הצורך לקיים פשטותם ואמתתם. וכבר זכרנו מזה במקור ברוך, אך מאמתת חידושו הגדול קבענו זה כאן במקומו.

אלות

1. מה הפציה ואיך פרשנו מוצא הפסלות הססוק תשובה לכך?
2. פרשנו בן תחילת המאה הצערים יורצ להשתמש בחחקרים בני זמנו ולומר מכך על נפלאות הסבץ, איך זה שיק לכאן?
3. מה הקושיא שהוא מצלח על קצף ספר הצרוק?
4. מהי תשובתו הפשוטה כל כך?
5. האם ומה ניתן לומר מכאן זה?

* * *

והייתם קדושים: מנטיח אני אתכם שיהיו קדושים, כי את

רוחי אתן בתוככם: בי קדוש אני. דרכי בקדש, ואתם לריכים להדמות אלי כאמרו והלכת בדרכיו, ועוד כי קדוש אני, עמי הקדושה ויש בידי לקדש אתכם, על כן תאמינו בהבטחתי שאמרתיו והייתם קדושים: ולא תשמאו. לעבור עליהן בלאוין הרבה: (מה) בי אני ה', שמה תאמרו למה חותנו לזה ה' החקים האלה, לא לזה כן לכל גוי, על כן אמר אתם חייבים לעבדני בתורותי וצמלותי, כי העליתי אתכם מארץ מצרים, ולא קינתי אתכם לעבדים, כמו שכתבנו (שמות כ' ג') ולפי שהיתה ההעלאה הזאת להיות לכם לאלהים, להשרות שכינתי בתוככם, לריך שיהייה נפשותיכם מוזכרות מאד, ולכן התקדשו מכל הדברים הנורמים שקון וטומאה נכפש:

ב. ביאור רש"י.

פרק יא' פסוקים מד', מדה':

אלות

1. לכאורה מה הקושי בקטע הראון ומה מוסיף פרשנו בדבריו?
2. מה הוא מרחיב ב: "כי קדוש אני"?
3. איך הוא מסביר את פסוק כה' ולמה הוא עושה זאת כאן ולא במקומות אחרים קודמים?

* * *

ויתן ואת אלה תשקצו מן העוף. "מן" משמע מקצת מנגו, דהיינו הפעוט, לפי שבעופות אמרו חז"ל שהטהורים מרבים מן השמאים, על כן מנה השמאים, ובבהמות טמאים מרבים, על כן מנה הטהורים בפרשת ראה (חולין ג:). וטעמו של דבר, לפי שישוד העפר יותר עב וגס ומוליד עכירת השקל יותר מן האויר, ובהמות יש בהם חלק גדול מן יסוד העפר יותר מן יסוד האויר, ומשעם זה אינו יכולין לעוף באויר.

ג. בלי וקר.

פרק יא' פסוק יג':

שמיני

נאמר: "והכבדלתם בין הבהמה השלהיה לטמאה ובין העוף השמא לטהור" (להלן כ.כה), הקדים בבהמות השהורים וכעופות השמאים, לפי שכל בורך דבר מתוך חברו - בורך המעט מתוך המרבה, וכאלו אמר שיכביל בבהמות השהורים מתוך השמאים, וכמהפך זה בעופות.

על פן השמאים מרבים לרב עפרורית שבהם, ועל צד הטהרות נמצא בהם גם טהורים ועיר שם. וכמהפך זה העופות, יש בהם חלק גדול מיסוד האויר הנדף והדק יותר מיסוד העפר, על פן רבם טהורים, ועל צד הטהרות נמצאו בהם קצת טמאים, והמה מעטים, כי הארץ מגדלת גשמיית, והאויר מגדל טהרה וריחניית. לכך

אלו

1. איך הוא מסביר את השימוש במלה "מן" כאן?
2. מה הרציון עצמות יש יותר כשרים מאשר בהמות?
3. "הארץ מגדלת טהרות והאויר מגדל טהרה וריחניית" האם רציון זה יש לו הפלכה עם רציונו כפי האדם?

* * *

ד. רבי יוסף בכור שור.

פרק יא פסוק ב': ב. זאת החיה אשר תאכלו. — כלומר, זאת הבהמה, חיה לאכל, שוב"א בל"ע[ו], אבל האחרות, אנפרימ"ש; חיה כמו⁵⁴ וחיתה המכה, כאדם שאומר לעבדו: אתה רגיל אצלי, אל תמאס עצמך במאכלים מאוסים ומזוהמים; ⁵⁵ כי כל מקום שנאמר טמא, מאוס ומזוהם הוא, כדכתיב: ⁵⁶ בגללי צאת האדם... ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא, מאוס, ואדם מזוהם אינו ראוי לבא לפני המקום. ועתה מפרש והולך מי מזוהם ומאוס ואינו ראוי להתקרב לפני המקום, אוכל בהמות טמאות ודגים טמאים ועופות טמאים ושקצים ורמשים, והנוגע בהם, והנושא נבלתם, וזבים, ומצורעים, נדות ויולדות, וטמאי מתים, ובעלי קרי, והנוגע בהם, ובגד, ושתי וערב ובתים מנוגעים, ושוכב עם הטמאות, כדמפרש בזה [ה]ספר; אבל חלב ודם אסור קדושה יש להם, שכל כך הם קדושים ונקרבים על גבי המזבח, שאין ההדיוט רשאי לאכלם, כי מנת המלך הם, ⁵⁷ ערלה וכלאי הכרם טעם אחר [ל]הם, ובמקומם אפרש מה שעם לבי.⁵⁸

אלו

1. מה קושי מצא פרשנו פתחלת דבריו ומה מצנח?
2. מה רוצה המש"ל ארון וצדף מצדדו?
3. פרשנו מונה את הטמאות, התוכף מצדדו פרשימה לו הדרכתיות?
4. כמה חלק ודע שונים עקרונות ומציות?
5. התוכף מצדדו מה טעם נותן פרשנו לדניו צדפה וכפואי הכרם?

* * *